

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote Hout- of Koningsweg
178 te Velsen-Noord

Gemeente Velsen

Argo 232

ARCHEOLOGENBUREAU

ARGO

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote- Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord

Opdrachtgever:	BK Bouw & Milieuadvies
Bevoegd gezag:	Gemeente Velsen-Noord
Adviseur gemeente:	NMF Erfgoedadvies
Gemeente:	Velsen
Plaats:	Velsen-Noord
Toponiem:	Grote Hout- of Koningsweg 178
Onderzoeksmeldingsnr.:	4843300100 (bureauonderzoek), 4856212100 (booronderzoek)
Coördinaten:	104.070 / 498.770 (middelpunt)
Veldteam:	I.S.J. Beckers
Titel:	Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord (gemeente Velsen)
Rapportnr.:	Argo 232
Auteur(s):	I.S.J. Beckers
Illustraties & GIS:	I.S.J. Beckers (tenzij anders vermeld)
Fotografie:	I.S.J. Beckers (tenzij anders vermeld)
Opmaak:	I.S.J. Beckers
Dataverwerking:	I.S.J. Beckers
Beheer en plaats	
projectdocumentatie:	Archeologenbureau Argo te Zaandam
Datum uitgave:	Mei 2020
Versienummer:	1
Autorisatie:	J. Vaars (Archeologenbureau Argo)
ISSN:	1879-7091

Eventuele vragen over dit rapport kunnen aan de auteur worden gesteld via onderstaand mailadres: info@archeologenbureauargo.nl

Disclaimer:

Archeologenbureau Argo en de samensteller(s) van dit rapport kunnen niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade (direct of indirect danwel gevolgschade) voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Archeologenbureau Argo betracht de grootste zorgvuldigheid bij het uitvoeren van al haar onderzoeken. De aard van archeologisch onderzoek en in het bijzonder de steekproefsgewijze benadering die inherent is aan archeologisch vooronderzoek maakt het echter onmogelijk garanties te geven ten aanzien van de resultaten van dergelijk onderzoek.

© Archeologenbureau Argo

Archeologenbureau Argo
Oud Zaenden 2B
1506 PE
Zaandam

075-6314418
info@archeologenbureauargo.nl
www.archeologenbureauargo.nl

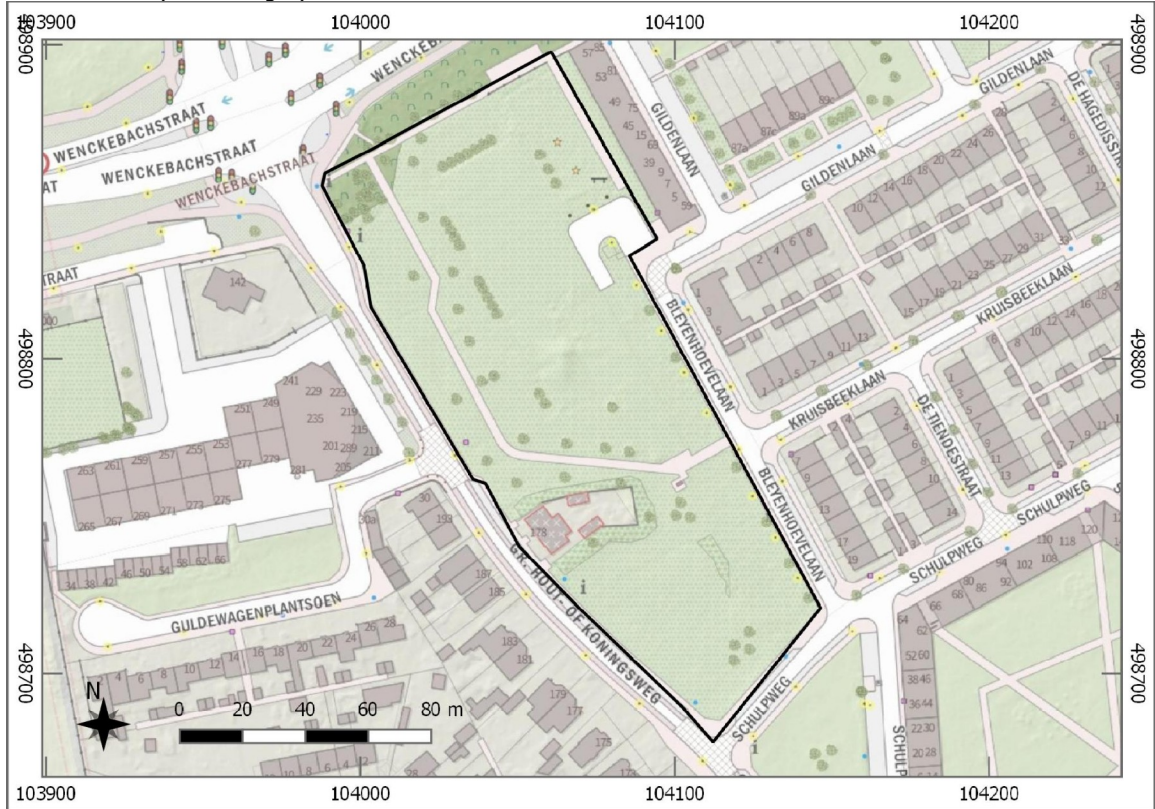
Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
2. Bureauonderzoek.....	6
2.1 Doelstelling en methode.....	6
2.2 Beleid.....	6
2.2.1 Landelijk beleid.....	6
2.2.2 Provinciaal beleid.....	6
2.2.3 Gemeentelijk beleid.....	7
2.2.4 Status plangebied.....	8
2.3 Geo(morfo)logie.....	9
2.4 Bewoningsgeschiedenis.....	10
2.5 Historische kaarten.....	12
2.6 Bekende archeologische waarden.....	16
2.6.1 AMK-monumenten.....	16
2.6.3 ARCHIS3 (afbeelding 14).....	16
2.7 Waarnemingen en vondstmeldingen.....	17
2.8 Verwachtingsmodel.....	18
2.9 Samenvatting en advies.....	19
3. Booronderzoek.....	20
3.1 Doelstelling en methode.....	20
3.2 Resultaten.....	20
3.3 Samenvatting en advies.....	22
4.1 Literatuur.....	23
4.2 Digitale bronnen.....	23
Bijlage 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan.....	24
Bijlage 2. Tabel archeologische en geologische perioden.....	27
Bijlage 3. Afkortingenlijst.....	29
Bijlage 4. Ligging boringen.....	30
Bijlage 5. Boorbeschrijvingen.....	31

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote- Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord

1. Inleiding

In dit rapport worden de resultaten weergegeven van een archeologisch bureau- en booronderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd door Archeologenbureau Argo in opdracht van de BK Bouw- en Milieuvdvis. Het onderzochte plangebied bestaat uit het adres Grote Hout- of Koningsweg 178 en het omringende gebied tussen de Bleyenhoevelaan, de Schulpweg, de Grote Hout- en Koningsweg en de Wenkebachstraat te Velsen-Noord (afbeelding 1).

Afbeelding 1. De locatie van het plangebied op de topografische kaart van Nederland (bron: opentopo.nl).

Afbeelding 2. Ontwerptekening van de nieuwe situatie

In het gebied zullen 36 rijtjeswoningen gebouwd worden in zes noordoost-zuidwest georiënteerde blokken (afbeelding 2). Het bouwplan wordt 'de Schouw' genoemd. Eerst zal de huidige bebouwing van het erf van de Grote Hout- of Koningsweg 178 gesloopt worden. De vloer en de funderingen van het voormalige

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord

congresgebouw 'De Schouw' in het oosten van het plangebied zullen verwijderd worden. Dan zullen enkele ontsluitingswegen naar de Bleyenhoefelaan met aangrenzende parkeerplaatsen aangelegd worden. De zes blokken worden in drie clusters ten westen van de ontsluitingswegen gerealiseerd. De woonblokken zullen voorzien worden van een tuin aan de achterzijde en zullen omringd worden door groenzones. De speelplaats in het noordoosten van het gebied zal gehandhaafd blijven. De woningen zullen op funderingsbalken op boorpalen gefundeerd worden. Ter plaatse van de nieuwe funderingen zal tot ongeveer 80 cm -mv gegraven worden. Ten behoeve van de nieuwe woningen zijn nieuwe nutsvoorzieningen nodig. De aanleg van nutsvoorzieningen zal waarschijnlijk met een maximale verstoringsdiepte van 150 cm-mv gepaard gaan.

2. Bureauonderzoek

2.1 Doelstelling en methode

De eerste fase van archeologisch vooronderzoek bestaat uit een bureauonderzoek (bijlage 1). Een bureauonderzoek kan worden omschreven als een inventarisatie van bekende of te verwachten archeologische waarden op het schaalniveau van het individuele plangebied. Het doel van een bureauonderzoek is het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Het resultaat is een standaard-rapport met een gespecificeerde archeologische verwachting op basis waarvan een beslissing genomen kan worden ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Het rapport bevat, waar mogelijk, gegevens over aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden, ondergrondse bouwhistorische waarden en aardwetenschappelijke eigenschappen. Afhankelijk van de omvang van de toekomstige (planologische) ingreep en werkzaamheden (de aanleiding tot het bureauonderzoek) zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Archeologenbureau Argo maakt voor haar bureauonderzoeken gebruik van bodemkundige, geomorfologische, geologische, topografische en historische kaarten. Conform de verplichtingen in de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1) worden tevens de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en ARCHIS (archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) geraadpleegd. Indien beschikbaar en relevant bij een bureauonderzoek, worden ook bouw- en constructietekeningen van te slopen of te wijzigen (historische) bouwwerken, gegevens van milieukundig bodemonderzoek, lucht- en satellietfoto's en het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) geraadpleegd. Ook archiefonderzoek kan deel uitmaken van een bureauonderzoek. Hierbij moet men niet alleen denken aan onderzoek in historische archieven, ook bouwhistorische gegevens (KICH, sinds begin 2013 overgegaan in AtlasLeefomgeving) en de collectie van archeologische depots kunnen relevant zijn bij bureauonderzoek. Zo mogelijk en indien relevant wordt contact opgenomen met lokale historici, archeologisch regiospecialisten en (amateur)archeologen. De tijdens onderhavig onderzoek geraadpleegde bronnen worden, indien deze relevante informatie hebben opgeleverd, in de komende (sub)hoofdstukken behandeld.

2.2 Beleid

2.2.1 Landelijk beleid

-Verdrag van Malta

Het is in Nederland verplicht om bij ruimtelijke besluitvorming de archeologische belangen mee te wegen. In 1992 is in Valletta het Verdrag van Malta ondertekend door Nederland. De belangrijkste uitgangspunten van het Verdrag van Malta zijn het streven naar behoud in de bodem (behoud in situ), het vroegtijdig betrekken van archeologie in ruimtelijke ordeningsprocessen en tenslotte, wanneer behoud in situ niet mogelijk is, het "de verstoorder betaalt" principe. Na het ondertekenen van dit verdrag werd, in afwachting van de implementatie in de Nederlandse wetgeving, steeds vaker al "in de geest van Malta" gehandeld.

-De Erfgoedwet (1 juli 2016) en Omgevingswet (verwacht 2019/2020).

In deze wetten is de implementatie van het Verdrag van Malta inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed in de Nederlandse wetgeving opgenomen (deze wetten gelden als opvolgers van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO)). Dit geldt voor iedereen die bodemingrepen gaat (laten) uitvoeren: zowel particulieren als bedrijven, project-ontwikkelaars en (lokale) overheden.

2.2.2 Provinciaal beleid

"Het archeologiebeleid van de provincie Noord-Holland richt zich op het leesbaar houden van de ontstaansgeschiedenis van de provincie. De provincie is voorstander van het bewaren van het erfgoed in de bodem (in situ). Om het behoud in de bodem van zoveel mogelijk archeologische waarden te waarborgen, zal de provincie in zowel haar eigen ruimtelijke plannen als in de plannen die zij toetst het behoud als afwegingscriterium mee laten wegen. De meeste archeologische vindplaatsen zijn onbekend, omdat ze onder het maaiveld verborgen liggen. Om te voorkomen dat de waardevolle informatie verloren gaat, moeten deze overblijfselen zo vroeg mogelijk in de planontwikkeling door een archeologisch vooronderzoek worden gelokaliseerd en gewaardeerd. Bij toetsing wordt nagegaan of bij de planvorming voldoende archeologisch vooronderzoek is verricht op basis waarvan een afgewogen besluit kan worden genomen. Wanneer behoud niet mogelijk is, wordt allereerst vastgesteld of de aantasting onvermijdelijk wordt geacht. Er moet een zwaarwegend maatschappelijk belang in het geding zijn, wil de aantasting als onvermijdelijk worden aangemerkt. Ook moet worden vastgesteld dat er redelijkerwijs geen alternatieve oplossingen voorhanden zijn. Indien de aantasting onvermijdelijk is dient de informatie van het bodemarchief te worden veiliggesteld door middel van een wetenschappelijk verantwoord onderzoek, uitgevoerd volgens algemeen geldende normen/richtlijnen KNA" (bron: provincie Noord-Holland). Ook beschikt de provincie Noord-Holland over de digitale Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie. Deze kaart geeft in verschillende kaartlagen informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als molens, militaire

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord

structuren en historische dijken. De informatiekaart is een geografische uitwerking van de Leidraad landschap en Cultuurhistorie en een herziening van de Cultuurhistorische Waardenkaart en is te raadplegen op <http://maps.noord-holland.nl/extern/gisviewers/ilc/>.

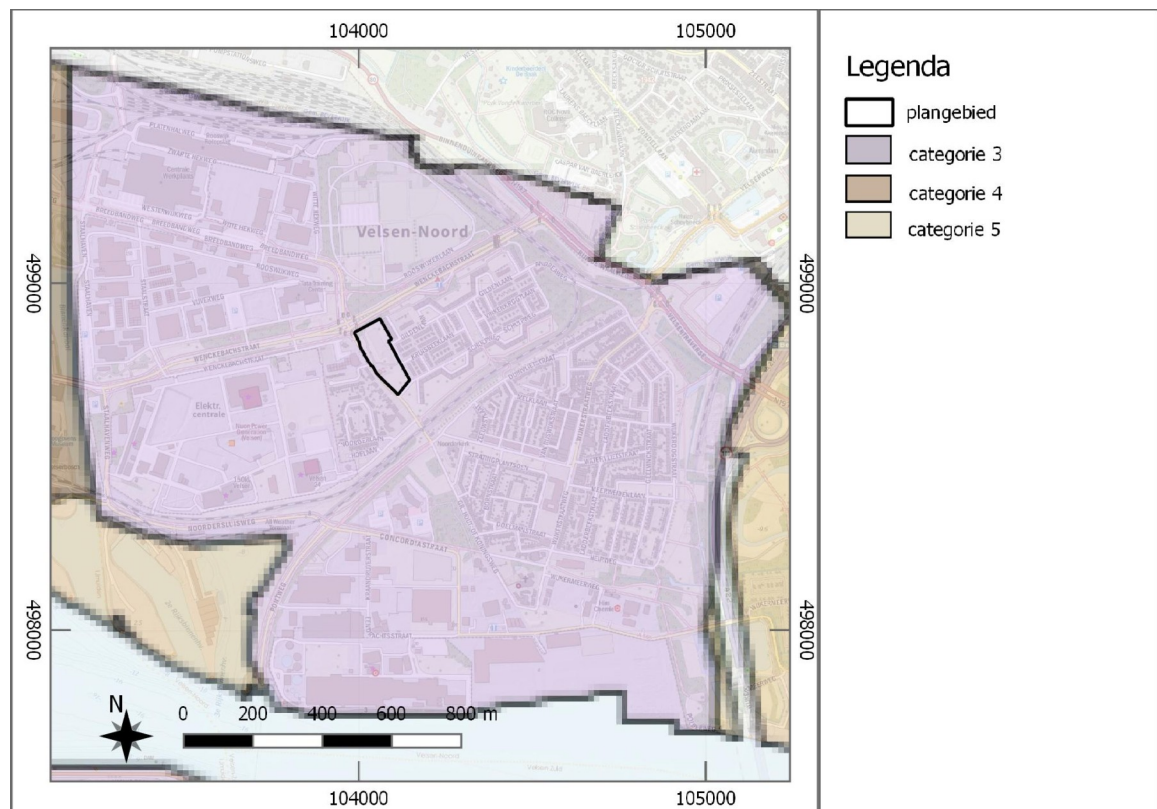
Op de Cultuurhistorische Waardenkaart maakt het plangebied deel uit van een regio met archeologisch belang, namelijk het Oer-IJ gebied. Het Oer-IJ gebied bestrijkt de zone waar de vroegere binnendelta van de noordelijke Rijntak lag. Deze mondde westelijk van Castricum uit in de Noordzee. De restanten van deze binnendelta liggen grofweg tussen Haarlem, Alkmaar en Amsterdam. Dit deltagebied was al in de IJzertijd (circa 200 jaar voor Chr.) dicht bevolkt. In het Oer-IJ-gebied ligt een aantal archeologisch waardevolle terreinen. De meeste daarvan dateren uit de Late IJzertijd, de Romeinse tijd en de vroege middeleeuwen en bevatten bewoningsrestanten van de inheemse stammen (door de Romeinen de Frisii, de Friezen genoemd) die het kustgebied tussen de Oude Rijn en het huidige Groningen bevolkten. Vanwege de bijzondere waarde van het Oer-IJ-gebied heeft de Provincie Noord-Holland met succes een project voor behoud en beheer van archeologische vindplaatsen uitgevoerd, waarin is gezocht naar vormen van agrarisch cultuurbeheer, door terreinen als monument aan te wijzen en met de boeren en terreinbeheerders afspraken te maken
<https://leidraadlc.noord-holland.nl/wp-content/uploads/2018/04/Beschrijving-archeologisch-belang-tien-gebieden.pdf> .

2.2.3 Gemeentelijk beleid

Sinds de invoering en implementatie van de hernieuwde Monumentenwet, de Wet op de Archeologische Monumentenzorg (WAMZ) en de Wet Ruimtelijke Ordening (WRO) in 2007 is het archeologisch beleid bij de gemeenten komen te liggen, waarbij zij archeologische waarden volwaardig dienen te laten meewegen in de ruimtelijke planvorming. De gemeente Velsen heeft een archeologische beleidskaart opgesteld et een aantal categoriën met beleidsregels. De waarden staan hieronder weergegeven in tabel 1 en de beleidskaart van de gemeente Velsen met het plangebied is te zien in afbeelding 3.

Tabel 1. Archeologieregime van de gemeente Velsen (bron: Gemeente Velsen 2017).

Categorie	Rekening houden met archeologie bij:
Eerste	alle grondroerende werkzaamheden dieper dan 30 cm
Tweede	bodemversturende ingrepen groter dan 50 m ² en dieper dan 35 cm
Derde	bodemversturende ingrepen groter dan 100 m ² en dieper dan 40 cm
Vierde	bodemversturende ingrepen groter dan 500 m ² en dieper dan 40 cm
Vijfde	bodemversturende ingrepen groter dan 2500 m ² en dieper dan 40 cm
Zesde	bodemversturende ingrepen groter dan 25000 m ² of dieper dan 6 m

Afbeelding 3. Locatie van het plangebied op de Beleidskaart Archeologie van de gemeente Velsen (BAV).

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote- Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord

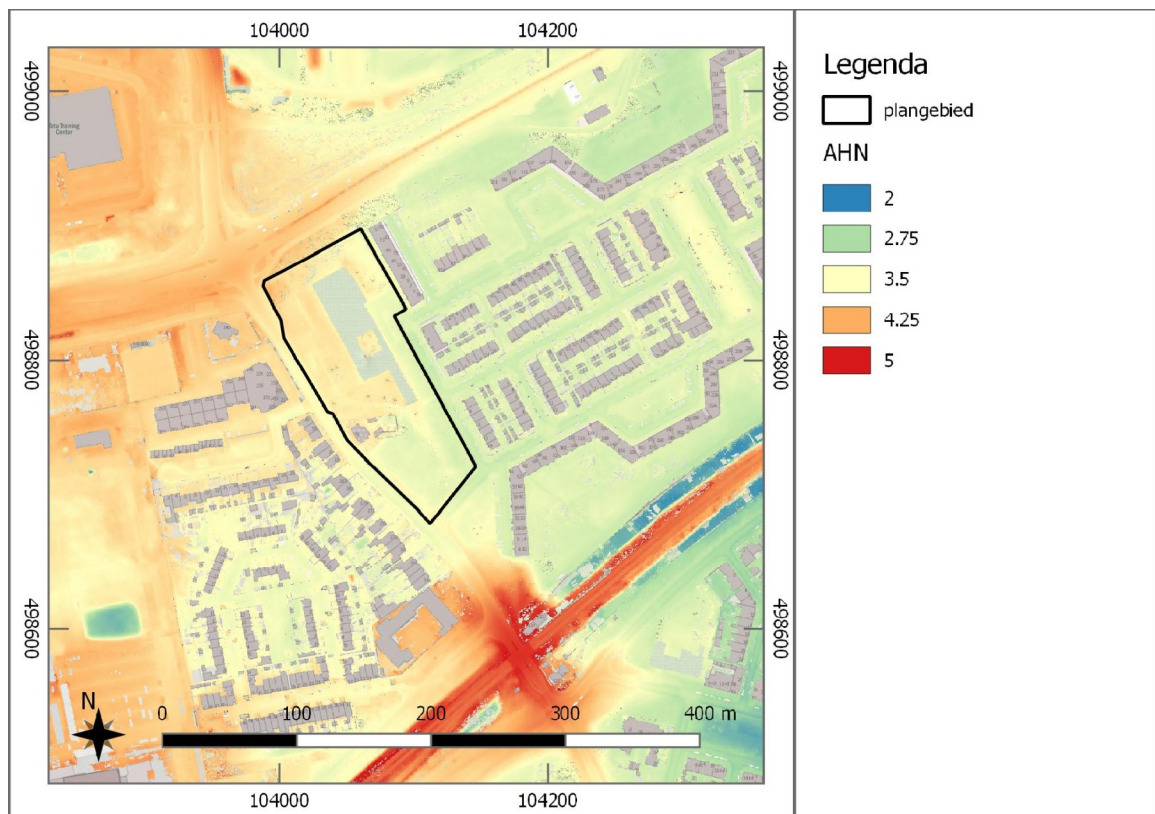
Uit de Beleidskaart Archeologie van de gemeente Velsen (BAV) blijkt dat het plangebied valt onder categorie 3, het betreft hier zones met een hoge archeologische verwachtingswaarde. In deze categorie is archeologisch onderzoek nodig bij bodemingrepen met een oppervlakte groter dan 100 m² en dieper dan 40 cm -mv.

2.2.4 Status plangebied

Het plangebied bevindt zich tussen de Grote Hout- en Koningsweg in het westen, de Wenckebachstraat in het noorden, de Schulpweg in het zuiden en de Bleyenhoevelaan en de Gildelaan in het oosten in Velsen-Noord in de gemeente Velsen. Het plangebied is momenteel grotendeels in gebruik als grasveld, met een klein woonef in het zuidwesten van de Grote Hout- en Koningsweg 178. In het oosten van het plangebied heeft het congrescentrum van de Hoogovens 'de Schouw' gelegen (afbeelding. 4). Dit congrescentrum had al jarenlang leeggestaan tot het in januari 2018 grotendeels afbrandde (https://www.youtube.com/watch?time_continue=22&v=Cfp0MFCbejQ&feature=emb_logo). Het gebouw is daarna gesloopt tot het maaiveld. De vloeren, kruipkelders en funderingen van het pand zijn nog aanwezig. Op het AHN is te zien dat het zuidelijke deel van het plangebied op ca. 3,1 m +NAP is gelegen. De maaiveldhoogte loopt geleidelijk op tot 3,9 m +NAP bij de Wenckebachstraat. Het totale oppervlakte van het plangebied is ca. 15.000 m². Deze oppervlakte, in combinatie met de in hoofdstuk 1 genoemde ontgravingsdieptes overschrijden de vastgestelde grens van de Derde waarde en zorgen voor een archeologische onderzoeksplicht.

Afbeelding 4. Kaart met de ligging van het voormalige congrescentrum 'De Schouw'.

Afbeelding 5. Locatie van het plangebied op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN).

2.3 Geo(morfo)logie

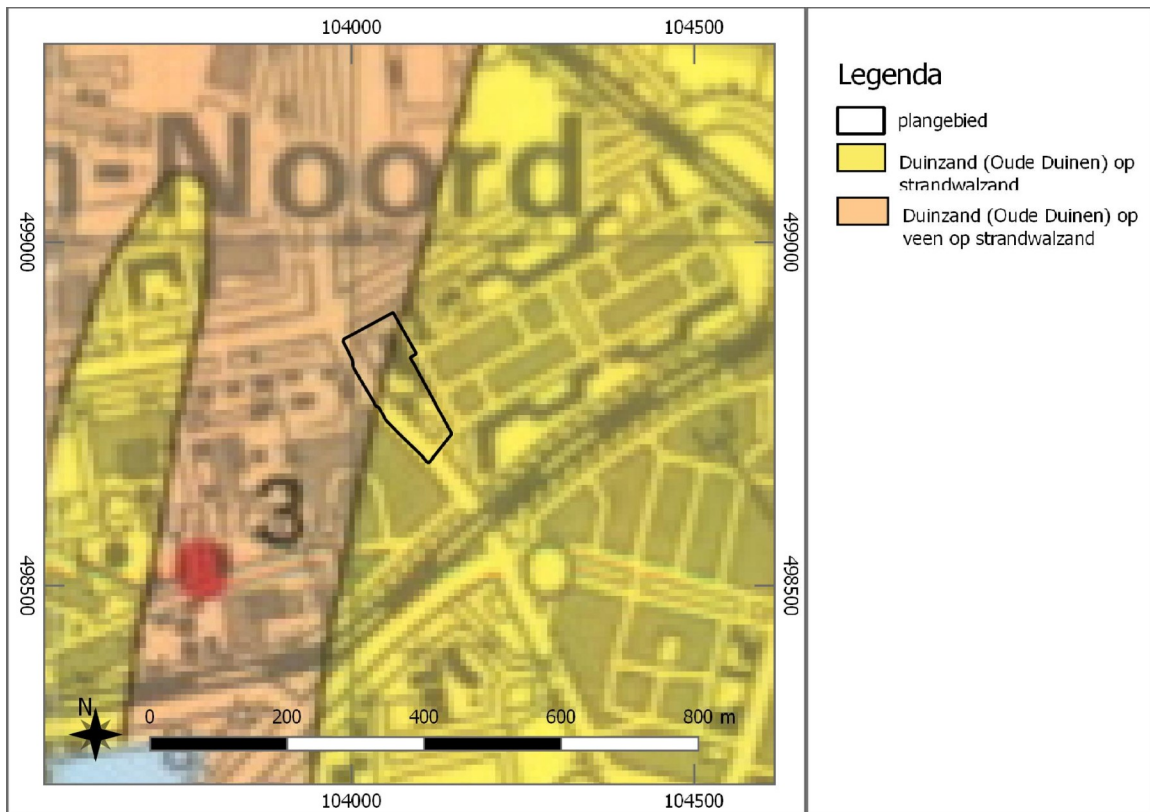
Bij het opstellen van een archeologische verwachting wordt veelvuldig gebruik gemaakt van de relatie die bestaat tussen de situering van de archeologische vindplaatsen en het landschap, of zelfs specifieke landschapselementen. Deze relatie (locatiekeuzefactoren) verschilt per archeologische periode en per complextype.

Na het einde van de laatste ijstijd, het Weichselien, werd het klimaat steeds warmer. Hierdoor begonnen vanaf 9000 voor Chr. de ijskappen te smelten, met een snelle stijging van de zeespiegel en een sterke kusterosie als gevolg. De kustlijn schoof steeds verder naar het oosten, waardoor de oudere (westelijker gelegen) strandwallen steeds door de zee werden afgebroken en nieuwe strandwallen steeds verder oostwaarts ontstonden. De oudste overgebleven strandwallen zijn dan ook de meest oostelijke. Vanaf ca. 3800 voor Chr. begon de snelheid van de zeespiegelstijging af te nemen en slibden de meeste zeegaten dicht. Dit gold ook voor het Oer-IJ estuarium, waar het plangebied middenin lag. De kustlijn kon zich stabiliseren en begon zich juist weer langzaam westwaarts uit te bouwen. Tot aan het begin van de jaartelling ontstonden door de grote zandaanvoer nieuwe, steeds westelijker gelegen en bovendien steeds hogere strandwallen. Het strandwallencomplex ter hoogte van het plangebied is in de periode tussen 2500 en 1500 v. Chr. gevormd (Vos *et al.* 2015).

Op de strandwallen ontstonden, door invloed van de wind, lage zandduinen (Oude Duinen). Indien de strandwal hoog genoeg wordt, en vaak genoeg droogvalt, kan een deel van het zand worden opgewaaid tot duinen. Tussen de strandwallen in liggen zandvlakten, de voormalige zeestranden, die als het ware werden ingesloten (Médard 2016). In deze ingesloten strandvlakten was sprake van relatief natte omstandigheden en daarom kon hier een veenpakket gevormd worden. Volgens de Vereenvoudigde Geologische Kaart van Haarlem en omgeving maakte het noordwesten van het plangebied deel uit van een ingesloten strandvlakte. Het zuidoosten van het plangebied ligt op een voormalige duinenrij. Op de veenpakketten werd vaak door verstuiving een pakket duinzand afgezet (Blokzijl *et al.* 1995). Op de Geomorfologische Kaart van Nederland ligt het plangebied in een vlakte, ontstaan door afgraving en/of egalisatie van duinen en strandwallen (code 2M92E, Maas *et al.* 2019). Op de Bodemkaart van Nederland is het plangebied gekarteerd in een bebouwd gebied (de dorpskern van Velsen-Noord). In de dichtstbijzijnde zone met een bodemtype zijn bekeerdersgronden, ontstaan in leemarm en zwak lemig fijn zand gekarteerd (code pZg21, Vos en Markus 1992). Dit bodemtype komt voor in de voormalige strandvlakten en de lage delen van de daarnaast gelegen strandwallen. Het wordt gekenmerkt door een humushoudende bovengrond van 20 tot 40 cm dik (Vos 1992).

Op het AHN is te zien dat, in tegenstelling tot de verwachting dat in het noordwesten van het plangebied sprake zou zijn van een strandvlakte en in het zuidoosten een duinenrij, het maaiveldniveau juist van zuidoost naar noordwest oploopt (afbeelding. 5). Waarschijnlijk is het duinengebied in de zone rondom het plangebied grootschalig afgegraven/geëgaliseerd, zoals op basis van de Geomorfologische Kaart van Nederland verwacht wordt (Maas *et al.* 2019).

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote- Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord

Afbeelding 6: Locatie van het plangebied op de Vereenvoudigde Geologische Kaart van Haarlem en omgeving (bron: Blokzijl et al. 1995).

2.4 Bewoningsgeschiedenis

Op grond van de geo(morfo)logische gesteldheid van het onderhavige plangebied bestaat er een kans op het aantreffen van archeologische resten daterend vanaf het Neolithicum. Het plangebied bevindt zich bovenop een strandwal, zulke hogere en dus drogere delen van het landschap waren in het verleden aantrekkelijke vestigingsplaatsen. Bovendien was het gebied, zowel in de late prehistorie als in de daarop volgende perioden, zeer geschikt om er gewassen op te verbouwen. In de Middeleeuwen bijvoorbeeld legde men zogenaamde "geesten" aan op de ruggen van de strandwallen. Dit waren langgerekte, ovaalvormige akkerbouwcomplexen, omringd door een weg. Binnen de ringweg lagen de akkers, net erbuiten waren de nederzettingen (en dan met name aan de uiteinden van de geest), hoewel men aanvankelijk tussen de akkers woonde (Koene et al. 2003). Vaak is de geest nu nog te herkennen aan de nog bestaande ringweg. Gezien bovengenoemde gunstige omstandigheden worden op de strandwallen dan ook geregeld archeologische resten aangetroffen uit verschillende perioden, van de late prehistorie tot de moderne tijd. Het bijzondere is dat, door de dynamische geomorfologische kenmerken van strandwalgebieden, de eventuele archeologische sporen zich in verschillende, boven elkaar liggende niveaus bevinden.

De Romeinse Tijd was voor deze regio een belangrijke periode. Rond het jaar 14 bouwden de Romeinen bij Velsen een versterkte haven. Dit fort (de haven), Flevum genoemd, werd in 28 na Chr. door de Friezen verwoest. Kort hierna werd een nieuw fort opgericht maar rond het jaar 47 trokken de Romeinen zich terug tot aan de Oude Rijn. Sporen van deze forten zijn bij Velsen aangetroffen. Hoewel het fort halverwege de 1e eeuw na Chr. is verlaten, werd de bewoningscontinuïteit niet verbroken. Hiervan getuigen verschillende losse Romeinse vondsten in de regio. Toch lijkt er aan het einde van de Romeinse Tijd sprake te zijn van leegloop. In de 5e eeuw is hier echter al weer een einde aan gekomen en neemt de bevolking weer toe.

In de Vroege Middeleeuwen vormde het gebied de grens tussen de heidense Friezen, onder koning Radboud in het noorden en de christelijke Franken in het zuiden. Na de dood van Radboud (719) werd door de monnik en prediker Bonifatius een kerkje opgericht. De kerk diende als missiepost om de Friezen te bekeren en werd uiteindelijk de moederkerk van o.a. kerken in Haarlem, Heemskerk, Beverwijk, Spaarnwoude, Sloten en Assendelft. Rond 722 werd het kerkje door de Frankische vorst Karel Martel aan Willibord (die de Friezen probeerde te kerstenen) geschonken. Vanaf dit moment heette het gebied *Felison* of *Vellesan*, een naam die later verbasterd is naar Velsen.

Vanaf de 8e eeuw na Chr. behoorde de regio bij het Karolingische rijk maar daarbinnen werd het

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord

waarschijnlijk bestuurd vanuit het klooster van Echternach, dat grote gebieden in beheer had. Onder meer door de Vikingaanvallen werd de macht van het Karolingische en het daarop volgende Ottoonse rijk terug gedrongen en kregen lokale edelen meer macht. Parallel komen dan ook de Graven van Holland op. Eerst als leenheer, maar later als steeds zelfstandigere heersers. In de 12e en 13e eeuw geven de Graven op hun beurt weer gebieden aan (lagere) edelen om te besturen. Zo werd de ambachtsheerlijkheid Velsen gevormd, vanaf 1255 vervulde de familie Brederode de rol als ambachtsheer (Visser-Poldervaart, 2008).

De heren van Brederode worden reeds in 1244 vermeld en bouwden rond 1280 een kasteel in hun machtsgebied. Nog geen eeuw later werd het verwoest tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten. Het kasteel werd herbouwd en bleef het toneel van een aantal bloedige conflicten. Uiteindelijk waren het de Spanjaarden die, in 1573, het kasteel sloopten tijdens het beleg van Haarlem. De Ruïne van Brederode bleef over.

Velsen was in de 17e en 18e eeuw vooral bekend om zijn boomgaarden. Rond deze tijd werden langs de oevers van het voormalige Wijkermeer meerdere landgoederen aangelegd door rijke Amsterdammers. De regio fungeerde vanaf deze tijd als buitenplaats voor welgestelde stedelingen die in de zomermaanden de stad ontvluchtten. Dit genereerde veel (seizoensgebonden) werk voor de plaatselijke bevolking. In de jaren zeventig van de 19e eeuw werd het Noordzeekanaal aangelegd, t.b.v. de haven van Amsterdam. Hiermee werd Velsen-Noord gescheiden van Velsen-Zuid (Klei en Médard 2017).

Afbeelding 7: Vermoedelijke locatie van het plangebied (rode cirkel) op de kaart van 't Hoogheemraedschap van de Uytwaterende Sluysen in Kennemerlant ende West-Frieslant' uit 1682-1683 door Johannes Dou (bron: geheugen.delpher.nl).

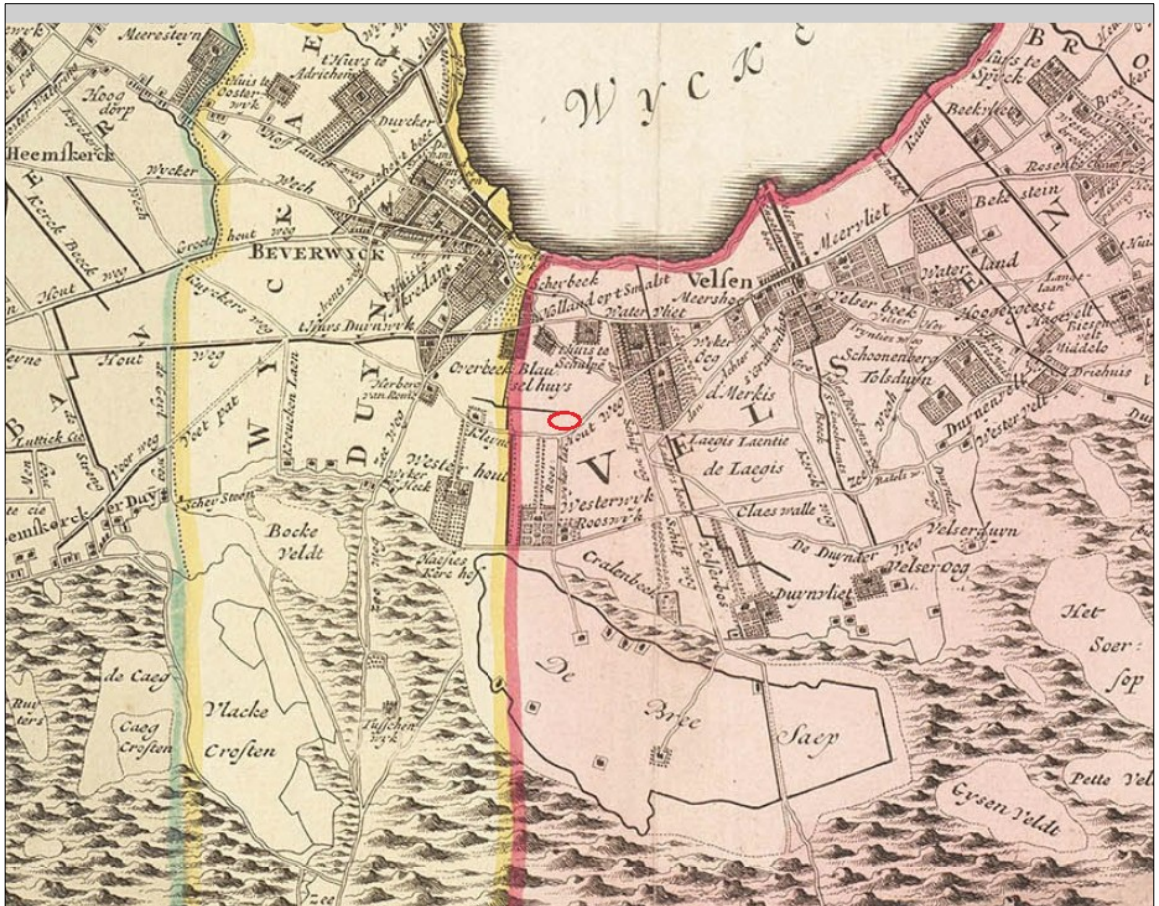
2.5 Historische kaarten

Er zijn verschillende historische kaarten aan de hand waarvan de latere ontwikkeling van het gebied kan worden geïllustreerd. Historische kaarten zijn echter niet altijd even betrouwbaar. Deze zijn vaak een sterk vereenvoudigde weergave van de werkelijkheid. Lang niet alle huizen en gehuchten werden weergegeven; vaak volstond men met een schetsmatige weergave van de belangrijkste steden en dorpen waarbij enkel de belangrijkste gebouwen werden geschetst (kerken, kastelen, etc.) en wat bebouwing. Soms staat enkel de naam van een gehucht vermeld, zonder dat er bebouwing wordt weergegeven. Bovendien laat de schaal naar de huidige maatstaven vaak te wensen over. Een nieuwe kaart betekent overigens lang niet altijd dat de kaartenmaker werkelijk de situatie in zijn tijd heeft weergegeven. Niet zelden werden nieuwe kaarten op basis van (veel) oudere exemplaren van andere kaartenmakers vervaardigd.

Op de kaart van Johannes Dou uit 1682 en 1683 is de Grote Hout- of Koningsweg weergegeven als 'Kleine Houtweg' (afbeelding 7). Het plangebied lag ter hoogte van een bocht in deze weg. Op de kaart van Johannes van der Poll uit 1740 is de situatie meer gedetailleerd weergegeven (afbeelding 8). Ten noordoosten van het plangebied is op deze kaart een afwateringskanaal (wellicht een duinrel) naar het Wijkermeer aangegeven. Op de minuutkaarten van 1811-1832 is de Grote Hout- of Koningsweg aangegeven als Koningsweg. Op de plaats van de Wenckebachstraat was een straat die de 'Oude Schulpweg' heette. Het plangebied maakte deel uit van twee percelen. Het noordelijke perceel was volgens de bij de minuutkaart behorende Oorspronkelijke Aanwijzende Tafelen (OAT) in gebruik als bos en het zuidelijke perceel als bouwland. Op de Bonnekaart van 1870 is de Grote Hout- of Koningsweg aangegeven als 'Houtweg' en was het plangebied opgedeeld in twee percelen; het noordelijke perceel was in gebruik als weiland en het zuidelijke perceel als akker (afbeelding 9). Op de Bonnekaart van 1904 is ten zuiden van het plangebied de spoorlijn van Haarlem naar Uitgeest aangeduid. Op de Bonnekaart van 1924 zijn langs de Grote Hout- en Koningsweg enkele woningen ingetekend (afbeelding 10). Een luchtfoto uit 1944 laat deze woningen (en de daarachter gelegen kleinschalige, door schuttingen omgeven akkertjes en velden) goed zien (afbeelding 11).

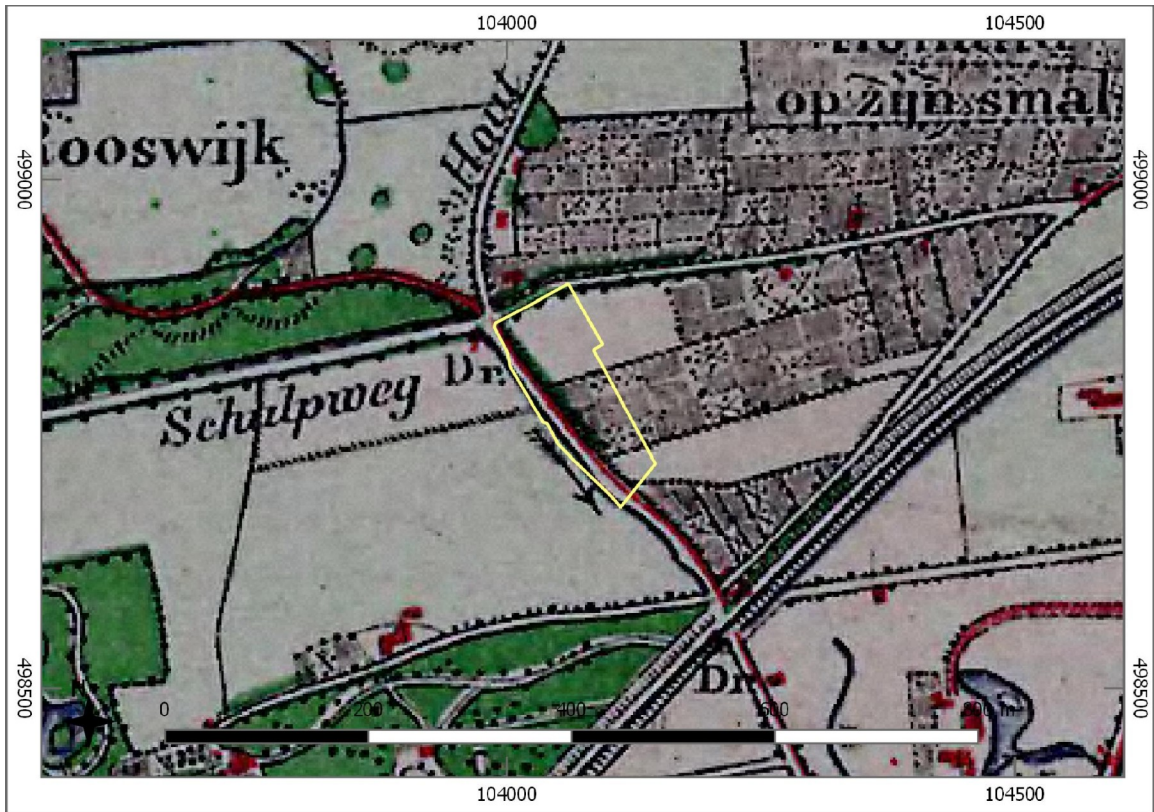
Het pand van de Grote Hout- of Koningsweg 178 dateert volgens de gegevens van de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) uit 1904. Het gaat hier waarschijnlijk om één van de woningen. De schuren in het erf dateren volgens de BAG uit 1912 en 1938 (<https://bagviewer.kadaster.nl>). Op de topografische kaart van 1961 zijn de overige woningen niet meer afgebeeld (afbeelding 12). De panden zijn in de periode tussen 1952 en 1961 gesloopt. Op de topografische kaart van 1961 wordt het plangebied van oost naar west gekruist door de Gildenlaan. In de periode tussen 1968 en 1974 is het congrescentrum de Schouw in het oosten van het plangebied gebouwd. De topografische kaart van 1981 geeft de situatie na de bouw van 'de Schouw' goed weer (afbeelding 13).

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord

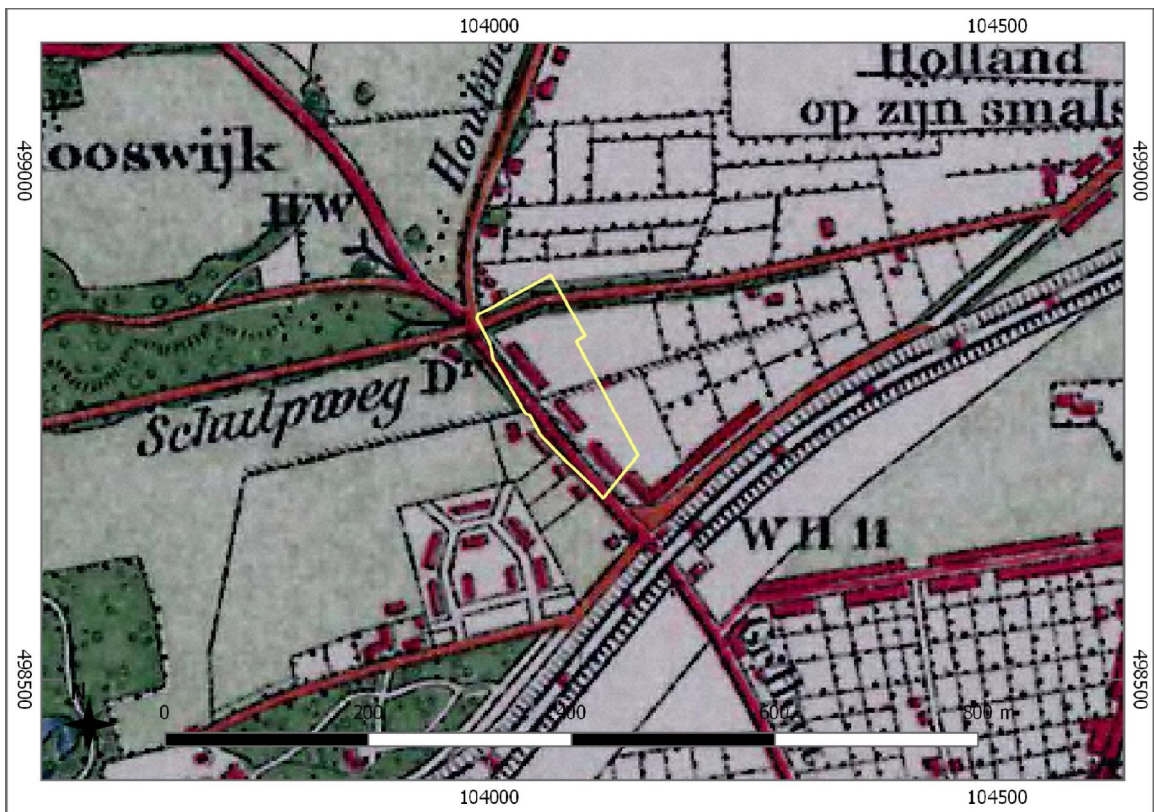

Afbeelding 8: Vermoedelijke locatie van het plangebied (rode cirkel) op de kaart van 'Nieuwe Kaart van t Baljuwschap Kennemerland' uit 1740 door Johannes van der Poll (bron: Noord-Hollands archief).

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote- Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord

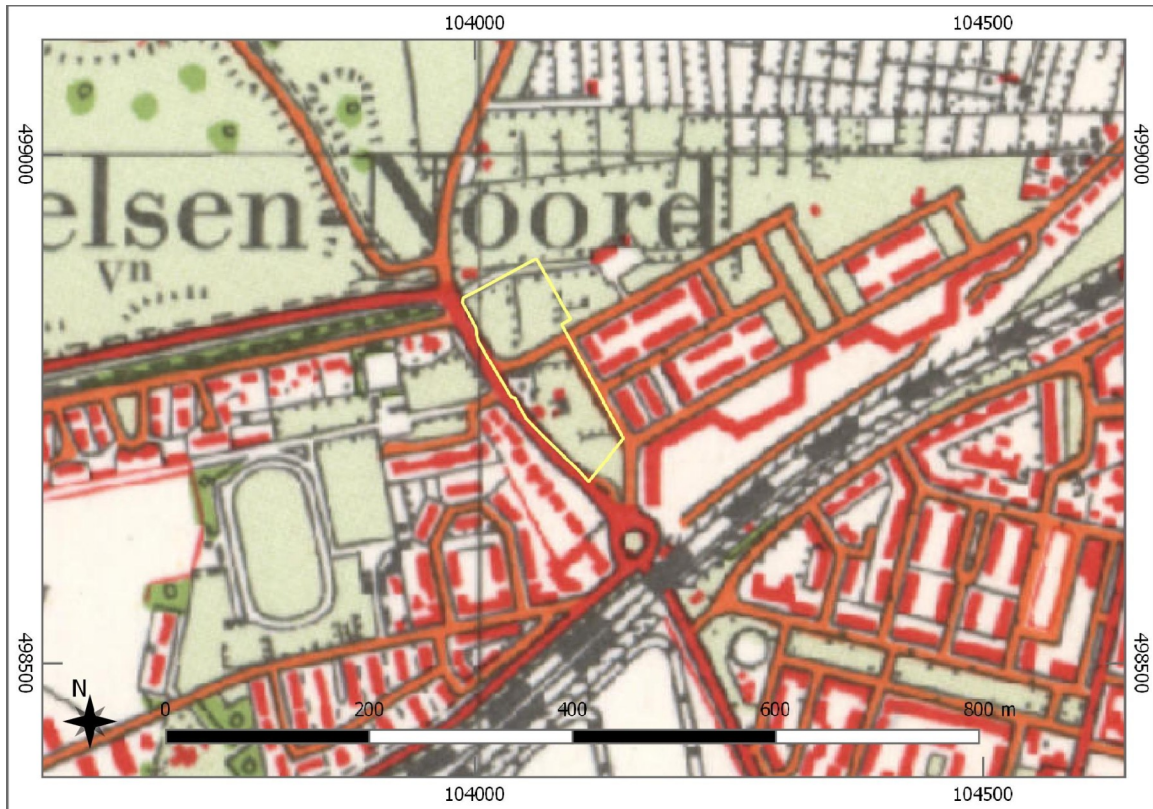
Afbeelding 9: Locatie van het plangebied op de Bonnekaart van 1870.

Afbeelding 10: Locatie van het plangebied op de Bonnekaart van 1924.

Afbeelding 11: Locatie van het plangebied op een luchtfoto uit 1944 (bron: <https://library.wur.nl/WebQuery/geoportal/raf>).

Afbeelding 12: Locatie van het plangebied op de topografische kaart van 1961.

2.6 Bekende archeologische waarden

In een straal van 500 m is gekeken naar eerder uitgevoerde onderzoeken, AMK-monumenten en vondstlocaties om een beeld te krijgen van de historie van de omgeving van het plangebied

2.6.1 AMK-monumenten

Het plangebied maakt deel uit van AMK-terrein 14910. In dit terrein worden archeologische waarden uit de Bronstijd tot en met de Nieuwe tijd verwacht. Archeologische vindplaatsen zijn over het algemeen in dit gebied goed bewaard gebleven door continue duinverstuivingen en afdekking met IJ-klei.

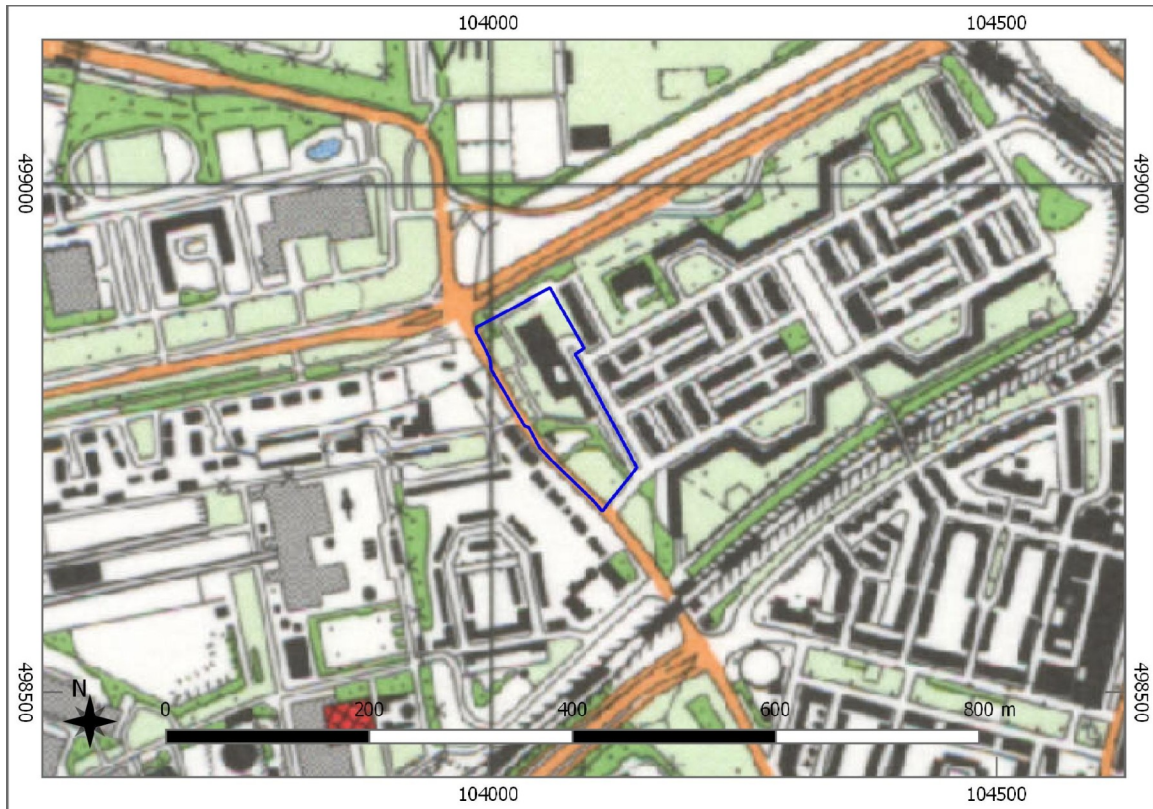
2.6.3 ARCHIS3 (afbeelding 14)

Zaakidentificatienummer 2403848100 betreft een bureauonderzoek van het tracé van een geplande 150 kv-verbinding tussen Beverwijk en Velsen. Dit tracé bevond zich op ca. 70 m ten zuidoosten van het plangebied. Op basis van het bureauonderzoek kreeg het deel van het tracé dat de strandwal kruiste een hoge archeologische verwachtingswaarde. Uit het onderzoek bleek echter dat het natuurlijke strandwalzand niet geraakt zal worden. Daarom werd geen aanvullend archeologisch onderzoek nodig geacht.

Op ongeveer 170 m ten zuidoosten van het plangebied is de locatie Triangel Stratingplantsoen onderzocht door middel van een bureauonderzoek en een verkennend booronderzoek (Archis-zaakidentificatienummers 4561275100 en 4652246100, Archis-objectnummer 117). Op basis van het bureauonderzoek werden in het gebied archeologische waarden vanaf de prehistorie verwacht en met name uit de Romeinse tijd. Tijdens het booronderzoek bleek echter dat het gebied relatief diep verstoord was geraakt. Op ca. 130 cm -mv is in één boringen een akkerlaag geconstateerd, maar omdat deze laag zich beneden de verstoringsdiepte bevond, worden geen archeologische waarden verstoord. Daarom was geen aanvullend onderzoek nodig (Klei & Médard 2017, Baggerman 2018).

Zaakidentificatienummer 2153047100 betreft een mechanische booronderzoek van het plangebied Grote Hout, dat op 225 m ten zuiden van het plangebied is uitgevoerd. Hierbij kon de top van de strandwal op ca. 1 m -NAP tot het NAP bepaald worden. Het strandwalzand wordt afgedekt door verschillende duinlagen. Op basis van de bodemopbouw is het gebied archeologisch kansrijk. Omdat echter niet tot in het pakket met potentiële archeologische lagen gewerkt gaat worden, zal de aanleg van de geplande weg geen verstoring van archeologische waarden opleveren.

Zaakidentificatienummer 2408002100 betreft een archeologische begeleiding van het aanleggen van een drainage-systeem op het Sportpark Rooswijk. Uit eerder onderzoek bleek dat op ca. 70 cm -mv een cultuurlaag aanwezig is. De archeologische begeleiding heeft dit bevestigd. In het gebied werden enkele greppels uit de Late Middeleeuwen aangetroffen. Ook werd een natuurlijke depressie in het duinzand gedateerd in de 2e tot en met de 6e eeuw. De cultuurlaag bevindt zich in de top van de Oude Duinen en op deze diepte (ca. 2,5 m +NAP) kunnen elders archeologische waarden vanaf de Romeinse tijd verwacht worden (Salomons 2014).

Abbeelding 13: Locatie van het plangebied op ede topografische kaart van 1981.

2.7 Waarnemingen en vondstmeldingen

De onderstaande vondstlocaties zijn weergegeven in afbeelding 14.

Archis-objectnummer 1027895 is op 300 m ten oosten van het plangebied aangegeven. Hier zijn een aantal stenen uit de Romeinse tijd gevonden. De vindplaats is door de ROB bestempeld als offer- of cultusplaats uit de Romeinse tijd.

Archis-objectnummer 110632 is op 330 m ten noordwesten van het plangebied aangegeven. Hier werden veel aardewerkfragmenten uit de Vroeg-Romeinse tijd gevonden, onder andere fragmenten terra sigillata aardewerk. Op de locatie werd ook een bronzen mantelspeld (fibula) aangetroffen.

Archis-objectnummer 1044102 is op 390 m ten zuidwesten van het plangebied aangegeven. Op deze locatie is bij graafwerk een sterk gelaagd profiel aangetroffen van laagjes duinzand, soms afgewisseld met vegetatielagen, op strandwalzand.

Archis-objectnummer 1028065 is op 450 m ten westen van het plangebied aangegeven. Het betreft hier de resultaten van een opgraving uit 1961. Tijdens de opgravingen werden veel overstoven (ploeg)sporen gevonden en veel aardewerkfragmenten uit de IJzertijd tot en met de Romeinse tijd. Het lijkt de kern van een zich over een grote afstand uitstreckende nederzetting.

Archis-objectnummer 1028682 is op 490 m ten zuidwesten van het plangebied aangegeven. Hier werd op 2 m +NAP een cultuurlaag gevonden met direct onder de cultuurlaag veel ploegsporen. Op ca. 10 cm onder de eerste cultuurlaag werd een tweede gevonden. In de beide lagen zijn veel aardewerkfragmenten gevonden uit de Late Bronstijd en Vroege IJzertijd. Er werden ook enkele houten palen gevonden, waarvan de functie niet duidelijk is.

2.9 Samenvatting en advies

In mei 2020 is door Archeologenbureau Argo een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. In opdracht van BK Bouw & Milieuadvies werd het plangebied 'De Schouw', dat zich ongeveer uitstrekt tussen de Bleyenhoevelaan en de Grote Hout- of Koningsweg te Velsen-Noord, onderzocht. Het onderzoek is op zorgvuldige wijze uitgevoerd conform de richtlijnen van de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 4.1). De aanleiding tot het bureauonderzoek werd gevormd door geplande bodemverstorende werkzaamheden die een bedreiging vormden voor eventueel aanwezige archeologische waarden.

Het doel van het onderhavige onderzoek was het verwerven van informatie aan de hand van bestaande bronnen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied. Uit het onderzoek is gebleken dat in het plangebied een kans bestaat op het aantreffen van archeologische resten uit het Neolithicum tot en met de Nieuwe Tijd, welke deels verstoord kunnen worden door de geplande werkzaamheden. Met name moet worden gelet op de aanwezigheid van een in de omgeving van het plangebied aangetroffen cultuurlaag uit de Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen op 2,5 m +NAP (in het plangebied 60 tot 140 cm -mv). Omdat nu nog onduidelijk is in hoeverre het bodemprofiel intact is en om de bodemopbouw in kaart te brengen, wordt een verkennend booronderzoek geadviseerd. Het voornaamste doel zal zijn eventuele (sub)recente verstoringen in kaart te brengen en de geomorfologische gesteldheid van het plangebied vast te stellen. Indien mogelijk wordt de aanwezigheid van archeologische resten en eventuele cultuurlagen gecontroleerd.

3. Booronderzoek

3.1 Doelstelling en methode

Het doel van een verkennend archeologisch booronderzoek is het in kaart brengen van het landschap en het vaststellen van de gaafheid van het bodemprofiel. Ook wordt de verwachting uit het bureauonderzoek zo mogelijk getoetst en aangevuld. Er wordt (extra) informatie verkregen over de intactheid van de bodem en over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het onderzoeksgebied. Wanneer mogelijk worden de aard, omvang, datering, gaafheid, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de archeologische resten vastgesteld zodat deze kunnen worden gewaardeerd. Op basis van de resultaten wordt in dit rapport een advies uitgebracht over de mogelijke vervolgstappen met betrekking tot de archeologie, aan de hand waarvan de bevoegde overheid een beleidsbeslissing (selectiebesluit) kan nemen. De resultaten van het onderzoek kunnen ook uitwijzen dat de voorgenomen ingreep niet bezwaarlijk is of met welke randvoorwaarden in het plan rekening dient te worden gehouden.

Ten behoeve van het booronderzoek is, conform de richtlijnen van de KNA 4.1, een plan van aanpak (PvA) opgesteld (Beckers 2020). Hierin zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Wat is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog als intact te beschouwen?
- Bevinden zich archeologisch relevante afzettingen in het plangebied? En zo ja, op welke diepte t.o.v. het maaiveld en het NAP?
- Hoewel niet het doel van een verkennend booronderzoek: zijn archeologische indicatoren aangetroffen? Zo ja, wat is de verticale en horizontale ligging daarvan, en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting voor het plangebied?
- In hoeverre worden archeologisch relevante geo(morfo)logische eenheden of eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen bodemversturende werkzaamheden?
- Dient het archeologische verwachtingsmodel aangepast te worden?

Ten behoeve van het onderzoek zijn met behulp van een Edelmanboor (diameter 7 cm), een gutsboor (diameter 2 cm) en een zuigerbuis (diameter 5 cm) in totaal acht handboringen gezet tot een maximale diepte van 3 meter onder maaiveld. De ligging van de uitgevoerde boringen wordt getoond in bijlage 4. De boringen worden in bijlage 5 beschreven. Het onderzoek is uitgevoerd conform de bepalingen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.1 (KNA 4.1). De beschrijving van de boorstaten is verricht volgens de richtlijnen van de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB/NEN 5104).

3.2 Resultaten

Het stratigrafisch gezien, diepste aangetroffen pakket is opgebouwd uit zeer fijn, zwak siltig zand. De basis van het pakket is kalkrijk en grijskleurig. De top van het pakket is in de boringen 5 en 6 op respectievelijk 215 en 160 cm -mv aangetroffen en bestaat uit humeus, kalkloos, (donker)grijs zand. In boring 6 zijn in deze top enkele veenbrokjes waargenomen. Het pakket wordt geïnterpreteerd als een pakket duinafzettingen op strandwalzand (Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Zandvoort).

In boring 5 gaat de donkergrijze zandlaag naar boven toe over in een 30 cm dikke laag zwak zandig veen. Deze veenlaag is ook in boring 1 aangetroffen, op 270 cm -mv. In de veenlaag zijn enkele houtfragmenten aanwezig. Het veen is compact en samengedrukt. De veenlaag wordt geologisch gerekend tot de Formatie van Nieuwkoop en het Hollandveen Laagpakket en is waarschijnlijk gevormd in een dal tussen twee duinenrijen. Later is dit dal weer bedekt geraakt met duinzand. In de eerste fase van duinverstuingen is een 10 cm dik humeus zandlaagje op het veenpakket afgezet. Het boven de veenlaag aanwezige zandpakket is opgebouwd uit zeer fijn, zwak siltig zand. De basis van het pakket is grijs en kalkrijk, de top van het pakket is licht-geelgrijs, kalkloos en bevat roestvlekken. De top van het pakket duinafzettingen (Formatie van Naaldwijk, Laagpakket van Zandvoort) is door een langdurige ligging aan de oppervlakte ontkalkt geraakt.

Het pakket met duinafzettingen gaat op een variërende diepte van 65 tot 120 cm -mv scherp naar boven toe over in een humeus zandpakket. Dit humeuze zandpakket ligt direct onder het maaiveld. Het betreft hier een heterogeen pakket met veel verschillende lagen. In hoofdlijnen bestaat de basis van dit pakket uit grijs, zwak humeus zand en de (30 tot 60 cm dikke) top uit donkergrijs, matig humeus zand. In de basis zijn baksteenfragmenten, mortelresten en een stuk beton gevonden. In de top zijn kiezels, baksteenfragmenten, puinresten en een stuk plastic aangetroffen. Uit het historisch kaartmateriaal is bekend dat het gebied in gebruik is geweest als akkerland. De zwak humeuze zandlaag in de basis is dus waarschijnlijk een recent bewerkte akkerlaag. De matig humeuze laag in de top wordt beschouwd als een recente bouwvoor.

Hoewel dus de top van de duinafzettingen (deels) intact lijkt te zijn gebleven, zijn overal in het plangebied ook sporen gevonden van recente, diepe grondbewerking tot 65 á 120 cm -mv. Hierbij dient ook in ogenschouw genomen te worden dat de boringen vanwege kabels en leidingen en nog aanwezige

bebouwingsresten (de vloer en funderingen van de Schouw) in de zones in het plangebied zijn gezet waar de meeste kans was op een intacte bodemopbouw. In de overige delen van het plangebied zal ook sprake zijn van een gelijke of diepere verstoringsdiepte. Op basis hiervan worden in het bovenste pakket met duinafzettingen geen archeologische waarden verwacht. In de ondergrond van het plangebied is wel een veenlaag met enkele onder- en bovenliggende humeuze zandlagen aangetroffen. Mogelijk zijn op dit niveau, dat zich op dieper dan 160 cm -mv bevindt, nog archeologische resten uit de prehistorie aanwezig. Daarom adviseren wij op locaties waar graafwerkzaamheden dieper dan 130 cm -mv zullen plaatsvinden¹ een Inventariserend Veld Onderzoek door middel van een Proefsleuvenonderzoek (IVO-P) uit te voeren.

De in het Plan van Aanpak (PvA) gestelde onderzoeksvragen kunnen als volgt beantwoord worden:

– Wat is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog als intact te beschouwen?

De ondergrond van het plangebied bestaat uit een pakket strandwal en/of duinafzettingen, afgedekt met een veenlaag of donkergrijze vegetatiehorizont. Hierboven is een pakket duinafzettingen aanwezig. De top van de duinafzettingen is kalkloos en bevat roestvlekken en is dus als (deels) intact te beschouwen. In het gebied is echter ook een tot 65 á 120 cm -mv reikend, recent bewerkt pakket aangetroffen. De top van de duinafzettingen lijkt dus relatief diep verstoord te zijn geraakt.

– Bevinden zich archeologisch relevante afzettingen in het plangebied? En zo ja, op welke diepte t.o.v. het maaiveld en het NAP?

De top van de duinafzettingen is relatief diep verstoord geraakt en wordt daarom niet als potentieel archeologisch niveau beschouwd. In de ondergrond van het plangebied is op dieper dan 160 cm -mv een vegetatiehorizont aangetroffen. Op dit niveau kunnen nog archeologische waarden uit de prehistorie aanwezig zijn.

– Hoewel niet het doel van een verkennend booronderzoek: zijn archeologische indicatoren aangetroffen? Zo ja, wat is de verticale en horizontale ligging daarvan, en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting voor het plangebied?

Tijdens het booronderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

– In hoeverre worden archeologisch relevante geo(morfo)logische eenheden of eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen bodemversturende werkzaamheden?

De vegetatiehorizont in de ondergrond van het gebied lijkt dermate diep te liggen dat deze niet bedreigd zal worden door de geplande graafwerkzaamheden. Wel zal deze laag aangesneden worden tijdens het aanbrengen van boorpalen. Omdat het hier geboorde gaten betreft gaat het om een ruimtelijk zeer beperkte verstoring en zal een eventuele archeologische vindplaats nog bewaard blijven in de ondergrond.

– Dient het archeologische verwachtingsmodel aangepast te worden?

Het pakket met duinafzettingen in de bovengrond van het gebied is verstoord geraakt door akkerbouw en recente bodemingrepen. Daarom worden in dit pakket van duinafzettingen geen archeologische waarden verwacht.

1 Hierbij wordt rekening gehouden met een 'veiligheidsmarge' van 30 cm.

3.3 Samenvatting en advies

In mei 2020 is door Archeologenbureau Argo een verkennend booronderzoek uitgevoerd in het plangebied 'De Schouw' tussen de Bleyenhoevelaan en de Grote Hout- of Koningsweg in Velsen-Noord. Bij het onderzoek zijn acht boringen gezet tot een maximale diepte van 3 m -mv.

De ondergrond van het gebied bestaat uit twee zandpakketten, gescheiden door een vegetatiehorizont of veenlaag op dieper dan 160 cm -mv. Op het niveau van de vegetatiehorizont kunnen nog archeologische waarden uit de prehistorie aanwezig zijn. Geadviseerd wordt dan ook graafwerkzaamheden dieper dan 130 cm -mv in het plangebied te vermijden. Hierbij wordt een uitzondering gemaakt voor de geplande boorpalen, omdat het hier boringen betreft met een beperkte ruimtelijke omvang en daardoor een eventuele archeologische vindplaats toch grotendeels behouden zal blijven. Het pakket duinafzettingen boven de vegetatiehorizont is door recente bodemingrepen verstoord geraakt tot een diepte van 65 á 120 cm -mv. Op dit niveau worden daarom geen archeologische waarden verwacht.

Archeologenbureau Argo adviseert daarom om graafwerkzaamheden dieper dan 130 cm -mv zoveel mogelijk te vermijden en, als dat niet mogelijk is, op de te verstoren locaties een Inventariserend Veld Onderzoek door middel van een Proefsleuvenonderzoek (IVO-P) uit te voeren. De werkwijze van het proefsleuvenonderzoek dient vastgelegd te worden in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

De bevoegde overheid, de gemeente Velsen, stemt overeen met het bovenstaande advies in haar selectiebesluit. Het heipalenplan dient nog door de gemeente Velsen beoordeeld te worden, om zo te kunnen bepalen of met de geplande hoeveelheden en dichtheid van de boorpalen archeologische waarden bedreigd worden.

Tot slot dient te worden vermeld dat, ongeacht dit advies en het selectiebesluit, er een wettelijke meldingsplicht bestaat (Erfgoedwet 2016) mochten er onverhoopt toch archeologische overblijfselen worden aangetroffen.

4. Bronnen

4.1 Literatuur

Baggerman, M., 2018. *Archeologisch booronderzoek Triangel Stratingplantsoen te Velsen-Noord*. Argo 184. Zaandam.

Beckers, I.S.J., 2020. *Plan van Aanpak verkennend booronderzoek 'De Schouw' te Velsen-Noord*. Zaandam.

Blokzijl, J., C.W. Dubelaar, W. de Gans & J. de Jong, 1995. *Vereenvoudigde Geologische kaart van Haarlem en omgeving*. Rijks Geologische Dienst. Haarlem.

Gemeente Velsen, 2017: *Toelichting en inhoudelijke verantwoording Beleidskaart Archeologie Velsen (BAV)*. IJmuiden.

Hoogendijk, T., 2011. *Bureauonderzoek en archeologische begeleiding (Abbv), Bergen – Ruïnekerk, Hollandia 335*, Zaandijk.

Klei, L., A. Médard, 2017. *Archeologisch bureauonderzoek Triangel Stratingplantsoen te Velsen-Noord*. Argo 138. Zaandam.

Koene, B., Morren, J. & Schweitzer, F., 2003. *Midden-Kennemerland in de Vroege en Hoge Middeleeuwen, Het land, de bewoners en hun heren tussen 700 en 1300*. Uitgeverij Verloren, Hilversum.

Lil, R. van, 2007. *Velsen, Grote Hout, een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek*. ADC-rapport 1267. Amersfoort.

Maas, G.J., W.M. van der Meij, S.P.J. van Delft & A.H. Heidema, 2019. *Toelichting bij de legenda Geomorfologische kaart Nederland 1:50.000 (2019), achtergronddocument bin het landsdekkende digitale bestand*. Wageningen Environmental Research. Wageningen.

Médard, A., 2016. *Archeologisch bureauonderzoek 'Motorhuislocatie' te Santpoort-Noord*, Argo 93, Zaandam.

Salomons, K.T., 2014. *Archeologische begeleiding Sportpark Rooswijk in Velsen-Noord, gemeente Velsen (N-H)*, Hollandia 493, Zaandijk.

SIKB, 2018. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.1*. SIKB. Gouda.

Visser-Poldervaart, M., 2008. *Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Een inventarisatie van de bekende cultuurhistorische en aardkundige waarden aangevuld met kennis van diverse experts uit het gebied*. SCENH-rapport cultuurhistorie, Haarlem.

Vos, G.A., 1992: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, Toelichting bij kaartblad 24-25 West Zandvoort-Amsterdam*. Staring Centrum. Wageningen.

Vos, G.A., W.C. Markus, 1992: *Bodemkaart van Nederland, Schaal 1:50.000, Blad 24 Oost (gedeeltelijk) Zandvoort en 25 West Amsterdam*. Staring Centrum. Wageningen.

Vos, P., J. de Koning & R. van Eerden, 2015. *Landscape history of the Oer-IJ tidal system, Noord-Holland (the Netherlands)*. In: *Netherlands journal of geosciences -Geologie en Mijnbouw volume 94, issue 4*.

4.2 Digitale bronnen

<https://noord-hollandsarchief.nl/>

<https://oldmapsonline.nl>

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, ARCHIS 3 (Archeologisch Informatie Systeem).

Rijkswaterstaat, Servicedesk Data, AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), Delft.

Bijlage 1. Traject archeologische monumentenzorg: stappenplan

In het "stappenplan archeologie" wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied. Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijkeordeningsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RACM, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat. Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch-geografische gegevens ;
- een korte impressie over de ontstaansgeschiedenis van het landschap ;
- een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- beschrijven bekende archeologische waarden ;
- archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RACM. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
- archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewoningssporen uit het verleden;
- beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
- aan de hand van de door de RACM ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch onderzoek in aanmerking;
- aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA). Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- non-destructieve methoden: geofysische methoden (elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden eventueel in combinatie met remote sensing technieken);
- weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het "belopen" van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven.

Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord

vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.

Bijlage 2. Tabel archeologische en geologische perioden

Archeologische periode	Tijd (jaren BP)***	Geochronologisch Tijdperk*	Geochronologische Tijd**	Tijd (jaren BP)***	
Nieuwe tijd	0-450	Holoceen	Subatlanticum	0-2.400	
Late Middeleeuwen	450-900				
Vroege Middeleeuwen	900-1.500				
Laat-Romeinse tijd	1.500-1.620				
Midden-Romeinse tijd	1.620-1.880				
Vroeg-Romeinse tijd	1.880-1.962				
Late IJzertijd	1.962-2.200		Subboreaal	2.400-5.660	
Midden IJzertijd	2.200-2.450				
Vroege IJzertijd	2.450-2.750				
Late Bronstijd	2.750-3.050				
Midden Bronstijd	3.050-3.750				
Vroege Bronstijd	3.750-3.950				
Laat Neolithicum	3.950-4.800		Atlanticum	5.660-9.220	
Midden Neolithicum	4.800-6.150				
Vroeg Neolithicum	6.150-7.250		Boreaal	9.220-10.640	
Laat Mesolithicum	7.250-8.800		Preboreaal	10.640-11.650	
Midden Mesolithicum	8.800-9.450		Pleistoceen	Weichselien	11.650-116.000
Vroeg Mesolithicum	9.450-11.150			Eemien	116.000-128.000
Laat Paleolithicum	11.150-36.950	Saalien		128.000-238.000	
Midden Paleolithicum	36.950-301.950	Oostermeer		238.000-243.000	
		Onbenoemd		243.000-324.000	

* Blauw = relatief koud klimaat / Roze = relatief warm klimaat
 ** Donkerblauw = relatief nat klimaat / Groen = relatief droog klimaat
 *** BP = Before Present (Engels voor: vóór heden) is een aanduiding bij het meten van tijd. Met heden wordt het jaar 1950 bedoeld. 100 jaar BP is dus 100 jaar voor 1950, oftewel in het jaar 1850 na Chr.

Bijlage 3. Afkortingenlijst

AMK Archeologische Monumenten Kaart

Archis ARCheologisch InformatieSysteem: Geografisch InformatieSysteem met archeologische databank van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Bevat veelheid aan gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het onderzoeksgebied.

ASB Archeologische Standaard Boorbeschrijving.

C14 Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CAA Centraal Archeologisch Archief.

CHS Cultuurhistorische Hoofdstructuur.

CIS Centraal Informatie Systeem.

CMA Centraal Monumenten Archief.

GIS Geografische InformatieSystemen.

GPS Global Positioning System.

IKAW Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden.

IVO Inventariserend Veld Onderzoek.

KICH Kennis Infrastructuur CultuurHistorie. Geografisch InformatieSysteem met cultuurhistorische databank met gegevens van drie kennisinstituten op het gebied van cultuurhistorie. Dit zijn de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Directie Kennis van het ministerie van LNV en Alterra (Wageningen Universiteit en Research centrum).

KLIC Kabel- en Leidingen InformatieCentrum.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Op basis van het Verdrag van Malta (Valletta) moet ook in Nederland archeologisch onderzoek aan kwaliteitscriteria voldoen. Net als bij het milieuhygiënische bodembeheer werkt de archeologische sector met een erkenningensysteem (vergunningverlening) en met een op private leest geschoeide kwaliteitsborging, de KNA maakt daar onderdeel van uit.

NAP Normaal Amsterdams Peil (=officieel peilmerk).

NOAA Nationale Onderzoeks Agenda Archeologie.

PvA Plan van Aanpak.

PvE Programma van Eisen.

RCE Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

WAMZ Wet op de Archeologische MonumentenZorg.

Bijlage 4. Ligging boringen

Bijlage 5. Boorbeschrijvingen

Bij het beschrijven van de boringen is gebruik gemaakt van de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB) en de daarvan afgeleide Archeologische Boorbeschrijvingswaaier van de SIKB (SIKB, 2005). Voor de concordantielijst van gebruikte afkortingen wordt verwezen naar de tekst van de ASB, vrij te downloaden op www.sikb.nl.

Beknopte verklaring gebruikte afkortingen:

1: zwak
 2: matig
 3: sterk
 br.: bruin
 bst: baksteen
 do.: donker
 gr.: grijs
 H: humeus
 hk: houtskool
 K: klei k: kleiig
 li.: licht
 mv.: maaiveld
 s: siltig
 T: tweede kleur
 V: veen
 Z: zand
 z: zandig

Boring 1: 3,76 m +NAP

0-70: do.gr. Zs1 fijn H1 kalkloos, kiezels, baksteenfragmenten; omgewerkte grond
 70-130: li.ge.gr. Zs1 fijn kalkloos, enkele roestvlekken; duinafzettingen
 130-260: li.gr. Zs1 fijn kalkrijk; duinafzettingen
 260-270: gr Zs1 fijn H1 kalkrijk; duinafzettingen
 270-300: do.br. Vz1 kalkloos

Boring 2: 3,74 m +NAP

0-30: do.gr. Zs1 fijn H2 kalkloos; bouwvoor
 30-120: gr Zs1 fijn H1 kalkloos; omgewerkte grond
 120-160: li.gr. Zs1 fijn kalkrijk; duinafzettingen

Boring 3: 3,68 m +NAP

0-10: do.gr. Zs1 fijn H2 kalkloos; bouwvoor
 10-40: li.ge.gr. Zs1 fijn H1 kalkloos, gele vlekken; omgewerkte grond
 40-60: gr. Zs1 fijn H1 kalkloos, baksteenfragmenten; omgewerkte grond
 60-75: do.gr. Zs1 fijn H2 kalkloos; omgewerkte grond
 75-105: gr. Zs1 fijn H1 kalkloos; omgewerkte grond
 105-150: li.gr. Zs1 fijn kalkloos, enkele roestvlekken; duinafzettingen
 150-180: gr. Zs1 fijn kalkarm; duinafzettingen

Boring 4: 3,26 m +NAP

0-50: do.gr. Zs1 fijn H2 kalkloos; bouwvoor
 50-100: gr. Zs1 fijn H1 kalkloos, gele vlekken, roestvlekken; omgewerkte grond
 100-140: ge.gr. Zs1 fijn kalkloos, roestvlekken; duinafzettingen
 140-155: li.ge.gr. Zs1 fijn kalkrijk, roestvlekken; duinafzettingen
 155-190: gr. Zs1 fijn kalkrijk; duinafzettingen

Boring 5: 3,28 m +NAP

0-40: do.gr. Zs1 fijn H2 kalkloos, puin; bouwvoor
 40-60: gr. Zs1 fijn H2 kalkloos, gele vlekken, baksteenfragmenten; omgewerkte grond
 60-80: gr. Zs1 fijn H1 kalkloos, mortel, beton; omgewerkte grond
 80-140: li.ge.gr. Zs1 fijn kalkloos, roestvlekken; duinafzettingen
 140-185: li.gr. Zs1 fijn kalkrijk; duinafzettingen
 185-215: do.br. Vz1 kalkloos, hout; bosveen
 215-225: do.gr. Zs1 fijn H2 kalkloos; top duinafzettingen/strandwal
 225-290: gr. Zs1 fijn kalkrijk; duinafzettingen/strandwal

Boring 6: 3,49 m +NAP

0-50: do.gr. Zs1 fijn H2 kalkloos; bouwvoor
 50-70: gr. Zs1 fijn H1 kalkloos; omgewerkte grond
 70-120: ge.gr. Zs1 fijn kalkloos, roestvlekken; duinafzettingen
 120-160: gr. Zs1 fijn kalkrijk; duinafzettingen
 160-170: do.gr. Zs1 fijn kalkloos, veenbrokjes; vegetatiehorizont
 170-180: gr. Zs1 fijn H1 kalkloos; top duinafzettingen/strandwal

Archeologisch bureau- en booronderzoek plangebied 'De Schouw', Grote- Hout- of Koningsweg 178 te Velsen-Noord

Boring 7: 3,21 m +NAP

0-50: ge.gr. Zs1 fijn H1 kalkloos, plastic; bouwvoor

50-80: gr. Zs1 fijn H1 kalkloos; omgewerkte grond

80-130: li.ge.gr. Zs1 fijn kalkloos, roestvlekken; duinafzettingen

130-170: li.gr. Zs1 fijn kalkrijk; duinafzettingen

Boring 8: 3,20 m +NAP

0-50: do.gr. Zs1 fijn H2 kalkloos; bouwvoor

50-65: gr. Zs1 fijn H1 kalkloos; omgewerkte grond

65-150: li.ge.gr. Zs1 fijn kalkloos, roestvlekken; duinafzettingen

150-195: gr. Zs1 fijn kalkrijk; duinafzettingen